

УДК 159.9.: 316.77:37.03

Тетяна Дмитрівна ЩЕРБАН,
доктор психологічних наук, професор,
ректор Мукачівського державного університету, м. Мукачеве

ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІЛКУВАННЯ У НАВЧАННІ

У статті представлено принципові підходи у дослідженні концепції навчального спілкування як системи “суб’єкт – предмет – суб’єкт”. На підставі літературних і власних результатів дослідження розроблена концепція навчального спілкування, основу якої складає тріада суб’єкт – предмет – суб’єкт. Застосовано методи логіко-психологічного аналізу й узагальнення, комплекс психологічних експериментів, методи конструювання та реконструювання, систематизації, типологізації та моделювання. У дослідженні проблеми навчального спілкування застосовані методи: системний аналіз, діяльнісний та особистісний підходи. У дослідженні розкрито зміст поняття навчального спілкування. Результати теоретичного й експериментального дослідження дозволили встановити, що функціональну структуру навчального спілкування складають процеси: відображення, розуміння, доведення.

Ключові слова: принцип дослідження, методи дослідження, навчальне спілкування, системний аналіз, діяльнісний підхід, профіль навчальних здатностей, метод узагальнень незалежних оцінок.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток усіх галузей сучасного суспільства постійно потребує глибоких наукових досліджень – пошуків і експериментів, нових розробок. Формою розвитку науки є наукове дослідження, тобто вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних чинників, а також вивчення взаємодії між явищами за допомогою наукових методів з метою отримання доведених і корисних для науки і практики

рішень з максимальним ефектом. Наукове дослідження – цілеспрямоване пізнання, результатом якого виступають система понять і теорій. Представлена праця розглядає таке наукове дослідження, як спілкування у навчанні.

При визначенні змістових характеристик діяльності традиційно покладається така її ключова ознака, як відношення суб'єкта і об'єкта [1; 3; 7 та ін.]. Проте діяльність, як засвідчують результати досліджень останнього часу, включає і ставлення людини до інших людей, однак конкретні функції і сутність останнього залишаються не розкритими (у кращому випадку лише припускається, що ставлення імпліцитно притаманне діяльності). До того ж психологічний аналіз і поняттєвий апарат, як правило, розроблялися щодо одного з аспектів відношень “суб'єкт – об'єктного” чи “суб'єкт – суб'єктного”. Натомість питання про співвідношення різних видів, форм і рівнів діяльності у психології, зокрема педагогічній, розроблено недостатньо.

У зв'язку з цим постає необхідність доповнення категорії спілкування такою її стрижневою характеристикою, як відношення “суб'єкт – суб'єкт(и)”, адже для психології навчання особливу вагомість відіграють ситуації, коли суб'єкти спілкування мають різний обсяг знань, умінь та навичок, зокрема у системі “вчитель – учень”. Таким чином, указаний контекст утворює новий предмет наукового дослідження педагогічної психології, а саме – навчальне спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми та на які опирається автор. Особлива увага надавалася спілкуванню в контексті вивчення його впливу на свідомість суб'єкта у працях таких психологів, як В. Ю. Боров, А. А. Брудний, А. А. Деркач, В. А. Кан-Калик, А. В. Коваленко, О. О. Леонтьєв, А. П. Назаретян, В. Ф. Петренко, Є. В. Селєзньов, В. І. Степанський, О. К. Тихомиров, Ю. А. Шерковін та ін. В українській психології вагомий внесок у дослідження проблеми спілкування зробили Г. О. Балл, О. Ф. Бондаренко, Ж. П. Вірна, О. К. Дусавицький, М. М. Заброцький, Г. С. Костюк, В. В. Клименко, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, Ю. І. Машбиць, С. О. Мусатов, М. В. Савчин, В. А. Семиченко, І. О. Синиця, Н. В. Чепелева та ін. Як приклад міждисциплінарного підходу до проблеми спілкування й комунікації можна навести роботи філософів (В. Г. Афанасьєва, Д. І. Дубровського, О. А. Феофанова, Ю. А. Шрейдера), мовознавців (А. А. Волкова, Ю. М. Лотмана, Я. Пруха), соціологів (А. І. Тимуша). Проте, у жодному із наведених вище наукових підходів проблема спілкування у навчанні не виокремлювалася як предмет спеціального дослідження.

Мета дослідження. Таким чином, об'єкт дослідження представленого дослідження – навчальне спілкування. Предмет дослідження – характерис-

тики й закономірності навчального спілкування. Тоді метою дослідження є розробка концептуально-методологічних засад психології навчального спілкування між учнем і вчителем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Предмет дослідження визначив характер методичного інструментарію. Застосовано методи логіко-психологічного аналізу й узагальнення, комплекс психологічних експериментів, методи конструювання та реконструювання, систематизації, типологізації та моделювання. У дослідженні проблеми навчального спілкування застосовані методи: системний аналіз, діяльнісний та особистісний підходи.

Системний підхід – один з головних напрямків методології спеціального наукового пізнання і соціальної практики, мета і завдання якого полягають у дослідженні об'єктів як складних систем. Системний аналіз теорій діяльностей, дозволив відкрити новий предмет психології – навчальне спілкування за системою суб'єкт – предмет – суб'єкт. Отже, розкрито зміст самого поняття навчального спілкування як особливого виду взаємин між людьми (у якому здійснюється не лише передача знань, а й розвиваються прагнення і вміння самостійно набувати нових знань, досвіду), як процесу спільної роботи вчителя і учня, у якій ця форма взаємодії будується на активному зворотному зв'язку, що організує, регулює і збагачує кожного з учасників цього процесу.

Навчальне спілкування як різновид спілкування, у якому реалізуються здатності вчителя і учня до взаємин, і має на меті актуалізацію відношень, а саме: перетворення потенційного в учневі та вчителеві на актуальні – творчі здібності учня та майстерність вчителя як транслятора культури. Навчальне спілкування є продуктом розвитку міжособових зв'язків у системі “суб'єкт – предмет – суб'єкт”. Учитель як суб'єкт навчальної діяльності сприяє продуктивному засвоєнню змісту предмета навчання, його розумінню, відображенню і відтворенню учнем як суб'єктом навчальної діяльності.

Загальнонауковою методологією вивчення вказаного вище об'єкта дослідження є діяльнісний підхід, який набув значного поширення в сучасних наукових розробках. Зазначений підхід указує на певний компонентний склад людської діяльності. Серед найсуттєвіших її компонентів: потреба – суб'єкт – об'єкт – процеси – умови – результат. Це створює можливість комплексного дослідження. Сутність застосованого підходу полягає у виділенні в системних об'єктах структурних елементів і визначенні їхньої ролі у системі. Елементи і зв'язки між ними створюють структуру системи. Кожний елемент виконує свої специфічні функції, які “працюють” на загальносистемні функції. Якщо узяти три основні психологічні категорії: свідомість, діяльність і

здатності вчителя, то ми одержимо вияви її у специфічних формах [4; 5]. Діяльність розглядається як групова чи колективна діяльність. Під останньою розуміється така взаємодія групи людей, які досягають загальних цілей, що не замикаються усередині групи, а виходять далеко за її межі. Діяльнісний підхід дав можливість з'ясувати будову процесу спілкування, його функції і властивості: взаємовідносини, особливості навчального діалогу і його різновиди, способи перевірки точності відображення.

У процесі аналізу навчального спілкування як діяльності виділено такі його структурні компоненти: предмет спілкування – підручник, інша людина, партнер як суб'єкт спілкування; потреби у спілкуванні – прагнення людини до пізнання й оцінки інших людей, а через них та з їх допомогою – до самопізнання і самооцінки; мотиви спілкування – те, заради чого людина включається в спілкування. Відповідно до заданого предмета спілкування мотиви останнього мають втілюватися або “опредметнюватися” [5] у тих об'єктах, заради пізнання й оцінки яких людина вступає у взаємодію з оточуючими, у цьому випадку – педагогічну; дія спілкування – одиниця діяльності (у цьому випадку педагогічної), цілісний акт, адресований іншій людині і спрямований на неї як на свій об'єкт; завдання спілкування – те, на досягнення чого у даних конкретних умовах спрямовані різноманітні дії, що здійснюються у процесі спілкування; засоби спілкування – передусім ті розумові операції, за допомогою яких здійснюються дії спілкування; продукти спілкування – утворення матеріального й духовного характеру, що виникають у результаті спілкування.

Результати теоретичного й експериментального дослідження дозволили встановити, що функціональну структуру навчального спілкування складають процеси відображення, розуміння, доведення. Показано, що оптимальний обмін інформацією між учнем і вчителем здійснюється за умови утворення системи “суб'єкт – предмет – суб'єкт”.

Створеній психологічній концепції навчального спілкування як функціональній системі “суб'єкт – предмет – суб'єкт”, властиві способи передачі, відображення, розуміння і доведення інформації, лінії зв'язку: прямі та зворотні. Навчальне спілкування – засіб об'єднання для спільних дій, розуміння один одного, громадської думки, формування світогляду.

Продуктивність навчального спілкування визначається рівнем компетентності – опанування системою здатностей до навчального спілкування вчителя, яка має будову і притаманні їй функції і визначає “профіль навчальних здатностей вчителя”. Здатності вчителя до спілкування розглядаються

не тільки як вияв його індивідуальності (тому що вчитель завжди неповторна особистість). Якщо вони виявляються в діяльності, то і метод їх вивчення повинен ураховувати, як вони в ній виявляються і відображаються в інших людей, у їхній думці про неї в цілому і про її окремі властивості.

Оскільки у спілкуванні людей завжди існує процес взаємного сприйняття людини людиною, то цей процес породжує і взаємну оцінку один одного [2; 6]. Використання методу спостереження за цими явищами і розуміння його сутності відкрило безліч феноменів психічного: очікування, прогнозування групою особливості її членів у діяльності, симпатії й антипатії, неусвідомлюваних спонукань, тенденцій і т. ін. Процес взаємної оцінки людей зрозумілий і пояснений. Вона здійснюється, виходячи з відносин до людини, до людини як до себе подібної. Це дозволяє ставитися до самого себе як до людини через характеристику.

Характеристика – це результат вивчення людини людиною. Можна відмінно, різнобічно і глибоко знати людину, але через недбалість написати не об'єктивну характеристику. Матеріали бесід дають докладну характеристику, яка є іноді надуманою, не відповідає дійсності. Глибина або поверховість, широчінь або односторонність, вірогідність (об'єктивність) або помилковість, упередженість – усе це властивості психологічного явища у спілкування людини з людиною.

Узагальнення характеристик здібностей вчителя навчального спілкування, що виникають в інших членів групи, складають загальну думку про нього. Ця процедура відбувається як критичне обговорення кожним кожного. Воно має декілька рівнів:

стихійне, яке можна назвати довільним складанням характеристик особистостей: коли “усі про всіх знали все”, і всі були “як на долоні”, а приховати що-небудь було нелегко. У більш прихованому, а часом і соціально замаскованому виді вони все-таки властиві будь-якій контактній групі;

цілеспрямоване – будується на слухах і суспільній думці, які складаються за результатами голосування, виборів на посаду, оцінки на іспитах;

наукове – передбачає об'єктивізацію суб'єктивних вражень фахівця щодо оцінки здатностей свого колеги за наперед визначеними критеріями.

Причому стихійне і цілеспрямоване складання узагальнених характеристик здібностей вчителя навчального спілкування є не стільки методами, скільки предметами вивчення із застосуванням наукових методів одержання наукових фактів. Вони дають можливість тільки в загальній формі зрозуміти сутність цих явищ і перейти до дослідження на більш досконалому рівні – організаційному складанні узагальнених характеристик особистості.

Складання узагальнених характеристик є методом психологічного вивчення й оцінки, воно враховує і те, що визначають тести, метод бесід, спостереження або психологічний експеримент. Незалежні характеристики цілеспрямовано уточнюють і організують у формі відповідей на питання дані, отримані методами попередніх рівнів.

Метод узагальнень незалежних оцінок здібностей учителя навчального спілкування передбачає відповіді на питання про їх властивості, отримані від самих учителів, що знають досліджувану здатність вчителя у спільній роботі. Питання про ряд властивостей особистості містять:

перелік необхідних і достатніх зведень для рішення основного, але не заданого питання;

кожен експерт дає матеріали, відповідаючи на підготовлену систему питань.

Метод передбачає збір і узагальнення зведень про досліджувану здатність вчителя, отриманих різними особами: кращими і гірше підготовленими за експерта. Ось чому цей метод істотно і принципово відрізняється від “методу суддів”. Це не вада, а достоїнство цього методу, а розбіжність оцінок ураховується у процесі узагальнення незалежних характеристик.

Оцінка структурно-психологічних здатностей вчителя до навчального спілкування спирається на систему питань, що уточнюють вияви тієї чи іншої діяльності людини, у яких оцінювана особистісна якість виявляється найбільш виразно.

У низці випадків структурно-психологічні характеристики можуть формалізуватися за методом полярних балів. При складанні незалежних характеристик, оцінювальними балами визначають профіль навчальних здатностей вчителя. Зрозуміло, що він у кожному випадку конкретизується за завданнями, що стоять перед дослідженнями.

Під час створення цього методу ми виходили з того, що у кожного вчителя є певні здібності. Психологічний механізм виявляє певні природні задатки і обдарування, закладені у людині. Вони пробуджуються, утворюючи інтерес, прагнення і бажання саме таких, а не інших способів дій і поведінки.

Оскільки схильність учителя виражає якийсь намір, бажання, він згоден на якісь дії, вчинки тощо, виявляє до них інтерес, пристрасть, любов, має у собі передумови до розвитку цієї здібності як власної якості, психічного стану, то відповіді на питання їх виявляють як об’єктивні факти.

Продуктивність навчального спілкування визначається рівнем компетентності – опанування системою здатностей до навчального спілкування

вчителя, яка має будову і притаманні їй функції і визначає “профіль навчальних здатностей вчителя”:

- спостережливість (дослідницькі);
- педагогічний такт (особистісні);
- любов до дітей (почуттєві);
- здібності до навіювання, впливу на учнів (сугестивні);
- здібності проектувати активність учнів (конструктивні);
- уміти словом виражати свої думки (мовленнєві);
- використання інноваційних методів навчання (дидактичні);
- уміння підсилювати думки мімікою і пантомімікою (експресивні);
- організація процесу навчання і виховання (організаторські);
- здібність проникати у внутрішній світ учня (перцептивні);
- знання психології учнів (гностичні);
- уміння встановлювати взаємовідносини з людьми (комунікативні);
- науково-дослідницькі;
- здатність об'єднувати разом різні, несхожі елементи (синектичні);
- здатність допомагати народженню думки, почуттів та образу (майєвтичні).

Проведено дослідження. Усього здійснено – 3 590 виборів із 7 815 можливих. Це – 45,9 %. Отримані результати незалежної експертної оцінки навчальних здатностей вчителів свідчать, що найменш розвинутими до навчального спілкування є здатності: до навіювання, впливу на учнів (сугестивні); допомога народженню нових думок, почуттів та образів (майєвтичні).

Аналіз наукових літературних джерел, дослідження психології художньої творчості, аналіз конкретного літературного матеріалу, використання комплексної методики (яка включала в себе методи спостереження, бесіди, анкетування, а також аналізу продукції дитячої творчості, зокрема створення мелодій та текстів, екранізація текстів, ілюстрації учнів до віршів) дають підстави говорити про сугестивність художніх образів.

При сприйманні учнем твору зміст його дорівнює тому змісту, який обумовлений смисловим досвідом людини. Зміст доповнюється, стає таким, як і структура особистості і який її досвід. Досвід є рамкою і вимагає від учня бачити і чути те, що йому психологічно близько і потрібно.

Сприймання психологічного твору має особистісний і індивідуальний характер, його активність тісно пов'язана з діяльністю відтворювальної уяви та образного мислення. Але все-таки текст спрямовує розвиток учнівських уявлень, накладає певні обмеження на амплітуду їх індивідуальних коливань.

Зміст інформації пропускається через мовну свідомість людини, унаслідок чого змінюється вихідний зміст названої інформації. Виникає ієрархія різночитань, у визначених ситуаціях вона порушує спілкування навіть на рівні найближчого значення слова. Якісний аналіз даних, одержаних у процесі спостереження за молодшими школярами, бесід з ними, продукції дитячої творчості, дав можливість виявити три рівні сприймання поезії молодшими школярами. До першого рівня віднесено учнів, які цілісно сприймають поезію внаслідок утворення смислових асоціацій, а доповнення конкретизують зміст вірша. До другого рівня належать вихованці, які сприймають цілісність поезії, але позаконтекстові асоціації ведуть до викривлення поетичних образів. До третього рівня відносяться учні, які сприймають окремі деталі і не сприймають цілісності, довільні асоціації порушують адекватність сприймання. Отже, у процесі розуміння і сприймання художнього твору важливу роль відіграють асоціації. Одна річ викликає в пам'яті іншу, тому асоціації допомагають упорядкувати всі елементи інформації, що надходить.

Отже, усі особливості сприймання і розуміння творів художньої літератури властиві школярам. Але рівні сприймання і розуміння залежать від рівня розвитку культури учня, наявності досвіду, цілеспрямованого виховання засобами поетичного слова, а також обумовлені психологічними особливостями віку учнів, а глибина сприймання і розуміння художнього твору залежить від того, наскільки ці особливості сприймання і розуміння твору і особливості віку враховуються у викладанні літератури і, зокрема, читання.

Ураховуючи ці особливості асоціативного сприймання поезики, потрібно в школі активізувати сприймання поезії як способу репродукування і творення художніх образів. Головними умовами, які забезпечать таке сприймання, є:

- висока художня якість віршів як навчального матеріалу;
- відповідність досвіду учня і поетичної комунікації;
- емоційна налаштованість учня на сприймання вірша;
- розвинений поетичний слух, поетичне бачення світу;
- уміння аналізувати образно-емоційний зміст вірша, давати йому почуттєву оцінку;
- схильність до перетворення сприйнятого;
- наявність схеми асоціації;
- активне використання міжпредметних зв'язків.

Отже, актуальність вивчення сугестивності художнього образу полягає в тому, що він породжує систему додаткових образів, пов'язуючи у ці-

лісність досвід учня і здобуток поетичного замислу автора твору. Вивчення поезики відбувається з урахуванням законів асоціативного сприймання і у системі тріади: суб'єкт – предмет – суб'єкт. У цій тріаді предмет вивчення – художній образ – включений у навчальну взаємодію учня з вчителем.

Майевтика – прийом навчального спілкування, розвиток творчих можливостей дитини за допомогою слова, звуку, кольору, руху, які через усвідомлення невідомого утворюють більш наочні уявлення про них. Якщо учитель організовує навчальне спілкування на принципах майевтики, то він не тільки формує знання школяра, а й вчить його самостійності, виховує душу, створює гармонійну особистість.

Майевтика – це не просто “пологи” думки, що приймає учитель-майєвт, це ще розвиток творчих можливостей дитини за допомогою слова, а також звуку, кольору, руху, – словом, виховання ритмом, тому що художня свідомість синкретична: усі види мистецтва взаємно проникають один в одного. Це доводять дитячі роботи, написані під впливом різних видів мистецтва одночасно.

Діалог за методом майевтики має здійснюватися таким чином:

від співрозмовника вимагається визначення предмета, який обговорюється;

якщо відповідь поверхнева або помилкова, ведучий використовує приклади з повсякденного життя і тим самим уточнюється перше визначення;

здійснюється створення більш точної дефініції, яка знову уточнюється за допомогою нових прикладів або аналогів, і так доти, доки не “народиться” дійсна думка, що відображає спочатку невідомий предмет.

Майевтика повинна використовуватися разом з іншими методами навчального спілкування, зокрема, разом із мовними засобами:

- 1) іронією, яка застосовується заради того, щоб співрозмовника викрити у протиріччі висловлювань, думок або у незнанні властивості предмета;
- 2) індукцією, що піднімає учня до усвідомлення загального поняття, виходячи з розуміння звичних, буденних уявлень та поодиноких прикладів;
- 3) дефініцією, що передбачає поступове сходження до правильного визначення поняття через застосування системи суджень і у результаті синтезу вихідних положень.

Висновки. На підставі літературних і власних результатів дослідження розроблена концепція навчального спілкування, основу якої складає тріада суб'єкт – предмет – суб'єкт. Розкрито зміст поняття навчального спілкування. Результати теоретичного й експериментального дослідження дозволили

встановити, що функціональну структуру навчального спілкування складають процеси: відображення, розуміння, доведення. Теоретико-методологічний аналіз процесів комунікації дозволив уточнити структуру, функції та системний характер навчального спілкування. Продуктивність навчального спілкування визначається рівнем компетентності вчителя, мірою опанування ним комплексу здатностей, який утворює “профіль навчальних здатностей”. Результати дослідження дають підстави розширити і поглибити уявлення про навчальне спілкування і традиційне, суб’єкт-суб’єкту взаємодію розглядати як суб’єкт – предмет – суб’єкт.

Перспективним напрямом подальшого наукового дослідження теорії і практики психології навчального спілкування є розроблення спеціальних засобів поглибленого розвитку таких його здатностей, як: сугестивних, синектичних та майєвтичних.

Список використаної літератури

1. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – М. : Наука, 1983. – 271 с.
2. Брудный А. А. К теории коммуникативного воздействия / А. А. Брудный // Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. – М. : МГУ, 1977. – С. 32–49.
3. Брудный А. А. Понимание как философско-психологическая проблема / А. А. Брудный // Вопросы философии. – 1975. – № 10. – С. 109–117.
4. Леонтьев А. А. Педагогическое общение / А. А. Леонтьев. – М. : Знание, 1979. – 48 с.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
6. Петровская Л. А. Компетентность в общении: Социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М. : МГУ, 1989. – 216 с.
7. Чепелева Н. В. Психологическая герменевтика – наука о понимании / Н. В. Чепелева // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 3. – С. 6–10.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2015

Щербан Т. Д. Принципы исследования общения в обучении

В статье рассматриваются принципиальные подходы в аспекте исследования концепции учебного общения как системы “субъект – предмет – субъект”. На основе имеющихся литературных и полученных автором результатов исследования разработана концепция учебного общения, основу которой составляет триада субъект – предмет – субъект. В исследовании использо-

ваны методы логико-психологического анализа и обобщения, комплекс психологических экспериментов, методы конструирования и реконструирования, систематизации, типологизации и моделирования. Проблемы учебного общения анализировались с помощью таких методов, как: системный анализ, деятельностный и личностный подходы. В исследовании раскрыто содержание понятия учебного общения. Результаты теоретического и экспериментального исследования позволили установить, что функциональную структуру учебного общения составляют следующие процессы: отображение, понимание, доказательство.

Ключевые слова: *принцип исследования, методы исследования, учебное общение, системный анализ, деятельностный подход, профиль учебных способностей, метод обобщений независимых оценок.*

Shcherban T. D. The principles of communication research in teaching

The basic approaches in the study of the concept of school as a system of communication “subject – object – subject” have been considered in the article. The concept of school communication, which is based on a triad subject – object – subject has been developed on bases literature and our own research results.

The method of logical and psychological analysis and synthesis of complex psychological experiments, methods of construction and reconstruction, organizing, typology and modeling have been applied. Educational communication methods have been applied in a study: system analysis, activity and personal approach/

System analysis of the theory of activity, allowed opening a new subject of psychology – educational communication of system “subject – object – subject”. Thus the content of the concept of academic dialogue as a special kind of human relations as the process of joint work of teacher and student has been revealed in which this form of cooperation is based on the active feedback that organizes, regulates and enriches each of the participants in this process.

Activity approach made it possible to clarify the structure of the communication process, its functions and properties: the relationship, particularly the academic dialogue and its variants, ways to verify the accuracy of the display.

The content of the concept of academic communication has been revealed. The results of theoretical and experimental studies have showed that the process of communication: live, understanding the evidence comprise the functional structure of the educational component. Theoretical and methodological analysis of the processes of communication allowed clarifying the structure, function and

systemic nature of the school of communication. Performance is determined by the educational level of communication competence of the teacher, the degree of mastery of their abilities complex that forms a “profile of educational abilities.” The research results provide a basis to expand and deepen idea of educational communication and the traditional, subject-subject interaction regarded as a subject-object-subject.

A promising area for further research of the theory and practice of educational psychology, communication is the development of special means in-depth development of such abilities, as suggestive, synectic and maieutic.

Keywords: *principle research methods, educational communication, systems analysis, approach, learning abilities profile, method of generalizations, of independent assessments.*